

εἶναι ἡ φιλολογία τοῦ λαοῦ, ἐνῶ ὁ κλασικισμὸς εἶναι ἡ φιλο-
λογία τῆς ἀτομικότητος.

Ἡ διαφορὰ αὕτη ἀναφαίνεται πρὸ πάντων εἰς τὸ ἄνθος τῆς
φιλολογίας, τὸ δράμα. Εἰς μὲν τὸ ρωμαντικὸν δράμα, ὁ ἀν-
τιπρόσωπος τοῦ λαοῦ, τὸ ἐπὶ σκηναῖς ὀρκωτικὸν δικαστήριον,
ὁ χορὸς, λαμβάνει ἐνεργητικὸν μέρος εἰς τὴν ἀνάπτυξιν
τῶν τραγικῶν παθῶν, καὶ ἀποφαίνεται ἐκ διὰλειμμάτων τὴν
περὶ αὐτῶν ἐτυμηγορίαν του. Ἐλεύθερον τὸ ρωμαντικὸν δρά-
μᾶ ἀπὸ τῶν στενῶν ὅρων τῆς ἐνότητος τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τό-
που (*unité de temps et de lieu*) (καθότι αἱ ὥραι τοῦ λαοῦ
εἶναι ἕτη, ἔδρα δὲ αὐτοῦ ἔλη ἢ ἐξ αὐτοῦ τούτου ὀνομασθεῖσα
ἡπειρος) ἀνατταίνει ἐποχὴν ὀλόκληρον, σὲ καθιστᾷ σύγχρο-
νον τῶν προγόνων σου, σὲ ἀναγκάζει νὰ εἴπῃς τοῦτο εἶναι
ἀληθέστερον παρὰ τὴν ἱστορίαν (1). Τὸ δὲ κλα-
σικὸν τῶν νεωτέρων δράμα, ἀποδιώξαν τὸν χορὸν, τὸν λαὸν
ἀπὸ τῆς σκηναῖς, περιορίζεται εἰς τὴν παράστασιν τῶν ἀτό-
μων· δὲν τολμᾷ νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ δωμάτιον εἰς δωμάτιον, δὲν
τολμᾷ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ὑπαρξίν του πέραν τῶν εἰκοσιτεσσά-
ρων ὥρων· εἰς τὴν προκρούστιον αὐτοῦ κλίνην, αἱ ἐποχὴν χά-
νουν τὸν ἱστορικὸν αὐτῶν χαρακτήρα· ἔλοι οἱ χρόνοι καὶ ὅλοι
οἱ τόποι ὁμοιάζουν ἐπίσης· τὰ χρώματα τῆς ζωῆς ἀφανίζονται
ὑπὸ τὴν ψυχρὰν πνοὴν τοῦ ἀφηρημένου.

Ὁ κλασικισμὸς ἐπομένως ἔπρεπε νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν
φιλολογίαν κατὰ τὴν προκειμένην ἐποχὴν τῆς νέας ἱστορίας,
ὡς τῶντι ἐπεκράτησεν. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἰδίως καὶ εἰς τὴν Γαλ-
λίαν, τὸ ἐθνικὸν στοιχεῖον, ὁ ρωμαντικισμὸς, παρεχώρητε τὴν
σκηναῖς εἰς τὴν φιλολογίαν τῆς ἀτομικότητος. Δὲν ἀρνούμεθα
ἔτι καὶ εἰς αὐτὴν ἐφάνησαν ἀριστουργήματα· διίσχυρίζόμεθα
ὅμως, ὅτι αἱ ὠραιότητες ὅσας ἐνέχει εἶναι ὅλα· ἀτομικαί, ὅτι

(1) *C'est plus vrai que l'histoire*, ἔλεγεν ἐπὶ καθέδρας ὁ Βιλλεμαίη,
περὶ τῶν μυθιστοριῶν τοῦ Βάλτερ Σκότου.

εὐδαιμία ἀναγνωρίζει ὡς πατέρα τὸν λαόν, εὐδαιμία ἀπ' αὐ-
 τὸν ἐμπνέεται. Ὁ ἔρως, ἡ στοργή, ἡ ἀπάρνησις, ἡ φιλοδοξία,
 ἡ ζηλοτυπία, τὰ πάθη ὅλα ἐξ ὧν γεννῶνται αἱ μεγάλα ἀρε-
 ταί καὶ τὰ μεγάλα ἐγκλήματα, δὲν ἐλάλησαν βέβαια ποτὲ
 γλῶσσαν τόσον ὑψηλὴν λαλοῦν ὅμως τὴν αὐτὴν γλῶσσαν καὶ
 εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸν φόρον τῆς Γαλλίας
 καὶ εἰς τὰς σπηλάς τῆς Ἀραβίας καὶ εἰς τὰ φρούρια τοῦ Με-
 σσαιῶνος· καθότι πάντα τὰ πάθη ταῦτα ἐγυμνώθησαν εἰς τὰς
 χεῖρας τοῦ ἐγὼ ἀπὸ πᾶσαν ἀνάμνησιν χρόνου καὶ τόπου, εἰς
 τρόπον ὥστε ἔμειναν μὲ μόνον τὸν ἀτομικὸν χαρακτῆρα, φι-
 λосоφικὰ ἀφαιρέσεις μὴν ὑποκείμεναι εἰς μεταβολὴν κλίματος
 ἢ αἰῶνος. Δὲν πρέπει ἐπομένως ν' ἀπορήσωμεν ἐὰν, καθὼς
 εἰς τὴν νομοθεσίαν εὔρομεν τὸν Βένουμ, τοῦ ὁποῖου ὁ Κώδης,
 ἐφαρμόζεται ἀδιαφόρως εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὴν Κίαν,
 οὕτω καὶ εἰς τὴν φιλολογοίαν θέλομεν εὔρεϊ ἄλλους νομο-
 θέτας, ὡς τὸν Boileau καὶ τὸν d'Aubignac, οἵτινες συνέ-
 γραψαν τὸν αἰώνιον κώδικα ὅλων τῶν φιλολογοῶν τοῦ κό-
 σμου.

Εἰς τὴν διὰ τοῦ Μεσαιῶνος περιήγησίν μας ἀφίσταμεν τοὺς
 βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης περικυκλωμένους ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώ-
 πους τοῦ λαοῦ· ἀφήταμεν τὸν λαὸν ἰστάμενον ἔμπροσθεν τῶν
 ἐλευθεριῶν αὐτοῦ, καὶ σκεπάζοντα αὐτὰς ὑπὸ τὴν εὐρείαν ἀ-
 σπίδα του. Ὁ λαὸς ὅμως κατὰ τὸν ἰδανικὸν κόσμον νικηθεὶς
 ἀπὸ τὴν ἀτομικότητα, δὲν ἠδύνατο ν' ἀνθέξῃ εἰς αὐτὴν ὡς πρὸς
 τὸν πραγματικὸν κόσμον· ἐντεῦθεν δὲ, ἐνῶ ἀφ' ἐνός τὸ ἐγὼ,
 τέκνον τοῦ Λουθήρου καὶ τοῦ Καρτεσίου, ἐσφρατερίζετο τὴν ἀπό-
 λυτον ἐξουσίαν κατὰ τὴν ὀρησκείαν, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν νο-
 μοθεσίαν, τὴν τέχνην, ἀφ' ἐτέρου αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐγὼ ἐνκαρ-
 κωθὲν εἰς Φερδινάνδον τὸν Καθολικὸν, εἰς Λουδοβίκον τὸν ιά,
 εἰς Ἐρρίκον τὸν ή, εἰς Κάρολον τὸν ε, εἰς Φίλιππον τὸν β',
 εἰς τὸν Καρδινάλιον Ῥισελιῶ, κατεπάτει τὰς ἐθνικὰς ἐλευθε-
 ρίας, συνεκέντρογεν ἐν ἑαυτῷ ὅλην τὴν κοινωνικὴν ἐξουσίαν

καὶ προετοίμαζε τὸν μέγαν ἐκεῖνον λόγον τοῦ Λευδοβίκου τοῦ
 ιδ'. *L'état c'est moi* (1).

Εἰς μάτην ἔδραξεν ὁ λαὸς εἰς τινα μέρη ὄπλα πρὸς ὑπε-
 ράσπιν τῶν δικαιωμάτων του· εἰς μάτην αἱ κοινότητες τῆς
 Ἰσπανίας ἀντετάχθησαν ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν κολοσσαίαν δύναμιν
 τοῦ Καρόλου τοῦ ε'. Ὑπερασπίζοντο ἰδέαν, ἣτις κατὰ τὴν θέ-
 λησιν τῆς Θεῆας προνοίας ἔπρεπε διὰ χρόνον τινὰ νὰ γίνῃ ἄ-
 φαντος ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου· τὸ αἷμα τοῦ γενναίου Ηα-
 δίλλα ἐχύνετο εἰς μάτην ὑπὲρ αὐτῆς. — Πόσον εἶναι λυπη-
 ρὸν νὰ παρατηρῆ τις τοὺς ἀνθρώπους τούτους οἵτινες γενναιο-
 ψυχοῦντες ἀφιερώνονται εἰς ἰδέαν μέλλουσαν νὰ ἡττηθῇ! Μάτην
 ἀναπτύσσουν ὑπὲρ αὐτῆς ὄλας τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς
 ἀρετάς· μάτην ἀνπτάσσουν τὸ εὐρὸν αὐτῶν στῆθος εἰς τὰ κύματα
 τοῦ αἰῶνος· πίπτουν τέλος, καὶ ὁ αἶὼν διαβαίνει ἐπὶ τῶν σωμά-
 των αὐτῶν. Ἡ ἰδέα ὅμως ὑπὲρ ἧς ἔχυνες, ὦ Ηαδίλλα, τὸ
 αἷμά σου, δὲν ἦτον ἐξ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι δύνουν διὰ νὰ μὴν
 ἀνατεῖλουν πλέον. Μετ' ὀλίγας ἑκατονταετηρίδας ὁ Μιραβὺ
 ἐπὶ κεφαλῆς τῶν κοινοτήτων τῆς Γαλλίας θέλει ἀκροθιγῶς
 ἐγγίξει τὸν κολοσσὸν τοῦ δεσποτισμοῦ, καὶ οὗτος θέλει κρη-
 μνισθῇ μετ' ὀλίγας ἑκατονταετηρίδας ἕως καὶ εἰς τὴν φιλτάτην
 σου Καστιλίαν θέλει ἀντηχήσει τὸ ἱερὸν τῆς ἐλευθερίας ἔνομα.

Ἔως οὗ αἱ ἡμέραι αὗται ἀνατεῖλωσιν ἐπὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ
 ὀρίζοντος, ὁ δεσποτισμὸς εἰς τε τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Γαλλίαν,
 τὴν Ἰταλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀγγλίαν, δυνάμει βασιλικοῦ
 νόμου (*lex regia*) μὴ γεγραμμένου ἐπὶ μάρμαρου ἢ χαλκοῦ,
 ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου
 γένους, σφραγίζεται τὴν κοινωνικὴν παντοδυναμίαν. Οἱ βα-
 σιλεῖς, γνήσια τέκνα τοῦ ἔγῳ, δὲν καταδέχονται ν' ἀναγνώ-

(1). Περὶ τοῦ τοιοῦτου *moi* ἠδύνατο νὰ εἴπῃ εὐστόχως ὁ λαὸς μετὰ τὸν
 Σοταὶν τοῦ Μολιέρου·

Ce moi qui le seul moi vanti être,

Ce moi qui m' a roué de coups.

ρίζουν εἰς τὸν λαὸν τὴν πηγὴν τοῦ δικαϊώματος των· καθὼς τὸ ἐγὼ τοῦ Καρτεσιίου θέτει ἑαυτὸν εἰς τὸν ἰδανικὸν κόσμον γεννοῦν τὰ πάντα ἀλλ' ἐξ οὐδενὸς γεννηθέν, οὕτω καὶ τὸ βασιλικὸν ἐγὼ θέτει ἑαυτὸν εἰς τὸν κοινωνικὸν κόσμον ὡς πατέρα παντὸς δικαϊώματος, χωρὶς ν' ἀναγνωρίζῃ ἄλλην παρὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐξουσίαν. Καθὼς δὲ τὸ ἐγὼ τοῦ Καρτεσιίου δρμώμενον ἀπὸ τὰς κορυφὰς τῆς φιλοσοφίας εἰς δλους τοὺς κλάδους τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, ἐμηδένιζε πᾶσαν ἀρχὴν κηγάζουσαν ἀπὸ τὸ στοιχεῖον τῆς παραδόσεως, τοῦ λαοῦ, ἐξάγον τὰ πάντα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, οὕτω καὶ τὸ μοναρχικὸν ἐγὼ μηδένιζει πᾶσαν κοινωνικὴν θεσμοθεσίαν φέρουσαν γεγραμμένον ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῆς εἶμαι ἔργον τοῦ λαοῦ, καὶ τὰ πάντα ἀνοικοδομεῖ ἐπὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ βάσεως. Βεβαίως δὲ τὸ μοναρχικὸν ἐγὼ ἐνεργοῦν ἐπὶ τῶν μυριάδων δὲν ἐπορεύετο μὲ τὴν ἀκρίβειαν ἐκείνην καὶ τὴν ταχύτητα μὲ τὴν ὁποίαν τὸ φιλοσοφικὸν ἐγὼ ἔτρεχεν ἀπὸ συνέπειαν εἰς συνέπειαν· βεβαίως τὸ δεύτερον τοῦτο ἐγὼ εἶχε τυχνάκις ἀφορμὴν νὰ ἐπιπλήττῃ τοὺς μονάρχας, ὅσάκις ἐφαίνοντο οὗτοι ἀσυνεπεῖς εἰς τὰς πράξεις των, ὅσάκις ἤθελον ν' ἀνθέξουν εἰς τὴν μεγάλην αὐτοῦ κίνησιν, ἢ τοῦλάχιστον νὰ σταματήσουν καὶ στιγμὴν καὶ ὁδὸν· βεβαίως δὲν ἔβλεπεν ἀκόμη πραγματοποιημένον εἰς κανένα βασιλέα τῆς γῆς τὸ ἰδανικὸν ἐκεῖνο ἀρχαίτυπον τοῦ φιλοσοφισιλέως, τοῦ μεταχειριζομένου ὅλην τὴν παντοδυναμίαν του διὰ νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν πραγματικότητά καὶ τὴν κοινωνίαν τὸν ἰδανικὸν κόσμον οἷον εἶχεν αὐτὸν μορφώσει ἢ ἀτομικότης. ἀλλ' ὅμως ἐν καὶ βραδέως, ἐνεσαρκόνοντο εἰς τὰ πράγματα αἱ συνέπειαι τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν, καὶ καθὼς ἴδμεν, εἰς τὰς σχέσεις τῆς ὀργουκείας πρὸς τὴν ἐπικράτειαν, εἰς τὴν νομοθεσίαν, εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, οἱ βασιλεῖς, εὐπειθεῖς μαθηταὶ τῆς φιλοσοφίας, ἐπραγματοποιοῦν δλους τοὺς παρ' αὐτῆς ὑπαγορευομένους νεωτερισμούς.

Ἡ ἱστορία τῶν προέδων τοῦ δεσποτισμοῦ εἰς τὴν νέαν Εὐ-

ρώτην δύναται καταλλήλως να χωρισθῆ, εἰς δύο περιόδους. εἰ κατὰ μὲν τὴν πρώτην, εἰ βασιλεῖς καταγίνονται αποκλειστικῶς πολεμοῦντες καὶ νικῶντες τὰς ἀντιπάλους ἐξουσίας, καταδεδμαζόντες τὸν μέγαν γίγαντα, τὸν λαόν· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, ἀπόλυτοι ἦδη τῆς κοινωνικῆς κυριαρχίας, ἐρωτοῦν τὸν ἑαυτὸν τους· εἰς τί θελομεν μεταχειρισθῆ τὴν ἀποκτηθεῖσαν ἐξουσίαν; τῆς ἐξουσίας χρῆσιν μᾶς ἐδόθη αὕτη; καὶ τότε διασκαπτόμενοι περὶ τῆς γενεαλογίας αὐτῶν, ἀντακλύπτουσι ἔτι τὸ φιλοσοφικὸν καὶ τὸ μοναρχικὸν ἐγὼ εἶναι ἀδελφοί· τότε δὲ ὁ Φρειδερίκος, ὁ Ἰωσήφ Β', ἡ Αὐστρερίνη ταίνουσι τὴν χεῖρα πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν φιλοσόφους Λαλαμβέρτον καὶ Βολταῖρον, καὶ τὸ σκληπτερον προσκυνᾷ τὸν κάλαμον τῶν συγγραφέων τῆς γαλλικῆς ἐγκυκλοπαιδείας.

Ἡ τυραννία τοῦ ἐγὼ ἐπὶ τοῦ πλήθους, ἡ περιφρόνησις τῶν βασιλέων πρὸς τοὺς λαοὺς, φανεροῦται τὰ μέγιστα εἰς τὸ δικαίον τῶν ἐθνῶν εἶον ἐμφορώθη διὰ τῶν συνθηκῶν καὶ τῆς διπλωματικῆς κατὰ τὴν προκειμένην ἐποχὴν, καὶ εἶον ἐξουσιολουθεῖ καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας κανονίζον τὰς ἀμοιβαίας τῶν λαῶν σχέσεις. Ὁ μεσαιὼν εἶχε θέσει μεγάλην τινὰ ἀρχὴν ἐξ ἧς τὸ εὐκαίον τῶν ἐθνῶν ἀπηλλάττατο ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης, αὐθαρεσίαν, εἰ τῆς ἡ διαίρεσις τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπικρατειῶν διεγράφετο ἀπὸ τῆς χεῖρα αὐτῆς τοῦ Θεοῦ. Ἡ μεγάλη αὕτη ἀρχὴ ἦτον ἡ ἀνεξαρτησία τῶν φυλῶν. Ἡ διαφορὰ τῆς φυλῆς, βεβαιωμένη διὰ τῆς διαφορῆς τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἐθίμων, ἦτον εἰς τὸν μεσαιῶνα τὸ ἀληθές τῶν ἐπικρατειῶν σύνορον, σύνορον ἀσπέρελκτον μᾶλλον ἢ εἰ ποταμοὶ καὶ τὰ ἔρη. Τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀντὶ τῆς ἀναπτύξεως ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία, ἐγκατέλειπεν ἐλωσδιόλου καθότι ἄλλως ἤθελεν ἀναγνωρίσει τὴν κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ, ἤθελεν εὐρεθῆ εἰς ἀντίρρῳσιν μὲ τὸ τῆς ἐποχῆς πνεῦμα. Ἀντὶ ταύτης, τὸ σύστημα τὸ λεγόμενον τῆς ἰσορροπίας καθ' ὃ τὸ πᾶν κρέματα ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης, καὶ οὐδεμία ἐπιβροή διατηρεῖται εἰς τὴν φύσιν, ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς μελέτας τοῦ διπλωματικοῦ ἐγὼ, καὶ κα-

μεριώθη, ἀπὸ ἑαυτῆς τὰς συνθήκας. Διὰ τὴν πραγματοποιήσασθαι τὸ εὐστυχίαν αὐτῆς, διὰ τὴν μεταβολὴν τῆς Εὐρώπης, ὡς ἐν ἑσάκιον εἰς τερμάτια τοῦ αὐτοῦ μεγέθους, παρεσιωπήθησαν αἱ διαταραχαὶ καὶ ἐσυμκωνία: τῶν φυλῶν, τῶν γλωσσῶν, τῶν ἐθίμων τὸ κλίμα καὶ τινὲς προστεθήη βραχίως εἰς τὸ πῶσις ἄλλου λαοῦ ἐκροπριασθέντος καὶ αὐτοῦ διὰ τὴν ἐνδυνάμωσθαι ὁ μικρὸς του γείτων. Τὸ ἀριστοτέλεισμα τοῦ διπλωματικῆς ἔγω εἰς τὴν ἐκκολον αὐτῆς τὴν τέχνην τοῦ διαμελιζέειν καὶ συρράπτειν τοὺς λαοὺς εἶνα: ἀναμφιδόλως τὸ Αὐστριακὸν Κράτος, τὸ ἑποῖον δύνανται δικαίως νὰ ἐκονομασθῆ τὸ μουσεῖον ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν φυλῶν. Εἰς τὸ μουσεῖον τοῦτο βλέπει κλίσματα ὅλων αὐτῶν· ὁ Γερμανὸς, ὁ Σλάβος, ὁ Ἰταλὸς, ὁ Ἑλληνας τοῦν συζητημένοι ὑπὸ τὸ αὐτὸ σκῆπτρον.

Τίς δὲ ἦτον ὁ σύνδεσμος εἰς αὐτὸ ἔγω ἤμωνεν εἰς ἓν σῶμα τόσα ἀντιπαλαίοντα στοιχεῖα; οἱ γάμοι, αἱ γενεαλογίαι, τὰ συναλλάγματα τῶν ἡγεμόνων. Ἀπὸς ἕως χθὲς ἐνεξάρτητος εὐρίσκετο διὰ μιᾶς ὑποξένην κυριαρχίαν, διὰ προκωδοτήσεως, διὰ διαθήκης, διὰ πωλήσεως, διὰ ἀνταλλαγῆς (1). Πολλὰκις ὅμως ἔλειπεν ὁ σύνδεσμος αὗτος· ἔσον καὶ ἂν κατεγίνοντο

(1) Οἱ Ἀρχιεπίσκοποι τῆς Αὐστρίας ἀπέκτησαν

εἰς τὰ 1192 τὸ Δουκάτον τῆς Σπιρίας διὰ διαθηκτικῆς συμφωνίας (pactum de Successione)

εἰς τὰ 1229 τῆς Μάρκεως τῆς Καρνεόλης δι' ἀγορᾶς

εἰς τὰ 1363 τὸν Τυρόλην διὰ κληρονομίας

εἰς τὰ 1354 τῆς Μάρκεως τῶν Βιενῶν

εἰς τὰ 1485 τῆς Καρυστίας τοῦ Σιλλῶ } διὰ διαθηκτικῆς συμφωνίας

εἰς τὰ 1500 τῆς Γουστίας

εἰς τὰ 1527 τὰ βεβαίαια τῆς Οὐγγαρίας καὶ Βοημίας, διὰ γραμματικῆς συμφωνίας

εἰς τὰ 1714 τὸ Δουκάτον τοῦ Μιεδολάνου, δι' κληρονομίας

εἰς τὸ 1738 τῆς Τοσκάνης, Πάρμαν καὶ Πλακεντίας, δι' ἀνταλλαγῆς

εἰς τὰ 1797 τῆς Βενετίας, Ἰστρίας καὶ Δαλματίας, πρὸς ἐκπονησίαν τῆς Ραδίας.

Deus gerant alii, tu felix Austria puhs.

οί συντάχται γενεαλογιῶν, ὅσον καὶ ἂν ἐβυθίζοντο εἰς τοὺς πλέον σκοτεινοὺς αἰῶνας, δὲν ὑπῆρχε τρόπος νὰ ἐνωθῶν δύο ἐπαρχίαι, δύο κράτη. Τότε ἡ σπάθη ἤρχετο πρὸς βοήθειαν τῆς ἀπορούσης διπλωματίας· ἡ σπάθη διεμέλιζε τὰ ἔθνη, ἡ λόγχη συχέρραπτεν αὐτά. Τίς δὲν ἐνθομεῖται ἐνταῦθα τὴν δύστηνον Πολωνίαν; τίς δὲν ἔχυσε πικρὰ δάκρυα ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ γενναίου τούτου λαοῦ, τοῦ ἐποίου τὰ μέλη αἱματοσταγῆν ἀκόρη· ἐχρησίμευσαν εἰς τὸ μεγαλοπρεπέστατον συμπόσιον, καύχημά τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας; Καθὼς ὅμως οἱ ἀπεθεῖς τοῦ Ὀδυσσεῶς ἑταῖροι ἤκουον τὴν φωνὴν τῶν ἱερῶν τοῦ Ἰπερίονος βοῶν τῶν ἀπ' αὐτοῦ κατασφραγέντων

Εἶρπον μὲν ῥινοί, κρέα δ' ἄμρ' ἐβελοῖς ἐμεμύχει,
Ὀπταλέα τε καὶ ὠμά· βοῶν δ' ὡς γίγνεται φωνή,

οὕτω καὶ ὁ λαὸς τὸν ὁποῖον τὸ διπλωματικὸν ἐγὼ ἐνδμίριζε διὰ πάντοτε τεθαμμένον, σαλεύει καὶ μυχᾶ ἐντὸς τοῦ τάφου, καὶ εἰς πᾶν κίνημα αὐτοῦ τρέμει τὸ ἔδαφος τῆς οἰκουμένης.

Τὸ ἔγκλημα γεννᾶ τὸ ἔγκλημα· ἡ ἀσέβεια τῆς ἀτομικότητος καταπαύσεως τὰ ἔρια τὰ ὁποῖα αὐτὸς ὁ Θεὸς ἔθεσε μεταξὺ τῶν λαῶν διὰ τῆς διαφορᾶς τῆς γλώσσης καὶ τῶν φυλῶν, ὠθεῖ αὐτὴν εἰς ἄλλην μεγαλητέραν ἀσέβειαν. Ἐπειδὴ τὸ μίγμα πολεμίων ἐθνικοτήτων συσσωρευθειῶν εἰς μίαν μόνην ἐπικράτειαν ἦτο διαρκῆς κατὰ τῆς τυραννίας τοῦ ἐγὼ κατηγορία· ἐπειδὴ τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἐξ ἀντιπάλων στοιχείων συγκείμενον δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ· διὰ ταῦτα ἦτον ἀνάγκη ν' ἀποπλυθῶν αἱ ποικιλίαι καὶ διαφοραὶ αὐταὶ ἀπὸ τὸ πρῶσπον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· ἦτον ἀνάγκη τὸ μάρμαρον τοῦτο νὰ γίνῃ μαλακὸν φύραμα, κατάλληλον εἰς πλαστεύρησιν ἐπικρατειῶν μεγάλων, μικρῶν ἢ μεσαίων κατὰ τὴν θέλησιν τῆς διπλωματίας. Τότε δὲ διωργανίσθη τὸ κατάρατον ἐκεῖνο σύστημα δι' οὗ ἔθνος ἐλίγον κατ' ὀλίγον χάνει μεταξὺ τῶν ὀνύχων τοῦ ἐγὼ τὴν ἐθνικότητά του, τὴν φυσιογνωμίαν του· δι' οὗ πᾶσα νέα ἡμέρα παρερχομένη σύρει μεθ' ἑαυτῆς εἰς τὴν ἄδυττον τοῦ παρελθόντος ἔθνομόν τι, ἄσμά τι τοῦ λαοῦ.

εἰ οὖν ἡ γλῶσση αὐτῆ, ὡς περ ποταμὸς ἐπανιρχόμενος εἰς τὴν κοίτην τοῦ ἀφροῦ ἐπλημμυρησε τοὺς γειτονικοὺς ἀγρούς, ἐγκαταλείπει βαθυηδὸν τὰς κορυφὰς τῆς φιλολογίας καὶ τῆς κοινωνίας, ἀποσκορακίζεται ἀπὸ τοὺς νόμους, τὰ σχολεῖα, τὰ βιβλία, ἀφ' ὧν τὰ βιωτικά, καὶ δὲν εὐρίσκει καταφύγιον παρ' εἰς τὰς κατωτέρας τοῦ λαοῦ τάξεις. Ὡ πόσον εἶναι λυπηρὸν νὰ βλέπη τις τὴν βραδεῖαν ταύτην ἀγωνίαν τοῦ λαοῦ, νὰ μετρά τις τοὺς τελευταίους τῆς καρδίας του παλμούς, ἐνῶ ἡ ἀτομικότης περιμένει ἀνυπομόνως τὴν στιγμήν καθ' ἣν ἡ παρ' αὐτῆς καταδικασθεῖσα ἐθνικότης θέλει ἐκπνεύσει! Ὁ παρελθὼν αἰὼν παρευρέθη εἰς τὸν διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας· ὁ ἡμέτερος αἰὼν παρευρίσκει εἰς θέαμα ἔτι ἐλεεινότερον. Ἡ Λίκατερνι ἀφήρесе τῆς Πολωνίας τὴν ἀνεξαρτησίαν· ὁ δὲ Νικόλαος ἐπεχείρησε νὰ ἀφαιρέσῃ καὶ τὴν ἐθνικότητά της, νὰ ἐκρίζωσῃ ὀλωσδιόλου τὴν εὐγενῆ ταύτην Πολωνικὴν φυλὴν, νὰ τὴν ἀπερρόσηται ἐκ νέου εἰς τὸν Σλαβικὸν κορμὸν ἐξ οὗ ἐβλάστησέ ποτε ὠραία, γενναίφων, κατάλληλος εἰς πᾶν γενναῖον καὶ καλὸν γραφίδος ἢ ὄπλων ἔργον. Θέλει δ' ἐπιτύχη εἰς τὴν ἀπάνθρωπον ἐπιχείρησιν; Ὁχι, τὸ ὀμνύω, ὄχι. Ἐὰν ἡ Ἴρλανδία, ἡ παλαιὰ αὐτῆ κελτικὴ φυλὴ, ἀνθίσταται τόσους αἰῶνας εἰς τὰς προσπάθειάς τῆς Ἀγγλίας κατὰ τῆς θρησκείας καὶ τῆς γλώσσης της (1), ἐγείρεται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἀνανευμένη καὶ ὠραιότερα, καὶ χωρίζουσα μὲ τὰς χεῖράς της τὴν ξανθὴν κόμην, δεικνύει ἐπὶ τοῦ μετώπου της ἐγγεγραμμένα

(1) « Plusieurs lois défendaient aux Irlandais de parler le Celtique et de même aux Gallois, vers 1700. — Dans les principales écoles galloises, surtout dans le Nord, le gallois, loin d'être encouragé, a été depuis plusieurs années défendu sous peine sévère. Aussi les enfants le parlent incorrectement. . . . Le costume n'a pas été moins persécuté que la langue. En 1585, le Parlement défendit de paraître aux assemblées en habit irlandais. On lit dans un journal écossais de 1750, qu'un meurtrier fut acquitté parce que sa victime portait la tartane ». Micholet, Hist. de Fr. liv. I. chap. dern.

δύο ὀνόματα ἐπίσης ἱερὰ τῆς αὐτῆς ἰδέας, τὸν καθολικισμὸν
 καὶ τὴν ἐλευθερίαν, εἴαν ἡ Ἰταλία, ἡ περιφρονημένη αὕτη μή-
 τηρ, ἣτις ἔφερε ποτὲ εἰς τὸν κόλπον τῆς ὅλον τὸν εὐρωπαϊκὸν
 πολιτισμὸν, ἀναγεννωμένη διὰ τῆς δυστυχίας, αἰσθάνεται εἰς
 τὰς φλέδας τῆς νεώτερον καὶ θερμότερον αἷμα, αἰσθάνεται
 πλησιάζουσαν τὴν στιγμήν καθ' ἣν θέλει ἀνακτήσει τὴν ἐθνι-
 κότητά της, εἶναι ποτὲ δυνατόν γὰρ ἐκπνεύσει ἡ Πελοπόννησος, γὰρ
 μὴν φθάσει ἐγκαίρως ἡ Εὐρώπη διὰ γὰρ τὴν διασώτη ζωντανὴν
 ἀπὸ τὰς μαιφόνους τοῦ Ῥώσσου χειρὸς; Ἔρχεται, ναί, μὲ
 ταχέα βήματα ἔρχεται ἡ ἡμέρα καθ' ἣν οἱ τρεῖς οὗτοι λαοὶ
 θέλουν ρίψει κατὰ γῆς τὰς νακρικὰς αὐτῶν σινδόνας, θέλουν
 ὑψώσει τὴν κεφαλὴν μεταξὺ τῶν ἐθνῶν, καὶ ἀνατραφέντες ἀπὸ
 τὴν δυστυχίαν, θέλουν τεθεῖ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀνθρωπότητος,
 θέλουν δείξει εἰς αὐτὴν τὸν πρὸς τὸ λαμπρὸν αὐτῆς μέλλον
 ἄγοντα δρόμον.

Ἄλλὰ περὶ τούτου ἄλλοτε· ἄλλοτε θέλομεν παρευρεθῆ εἰς
 τὴν μεγάλην ἀντενέργειαν, ἣτις ἤρχισεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας,
 τῶν λαῶν κατὰ τοῦ ἐγώ· ἄλλοτε θέλομεν τολμήσει γὰρ ρί-
 ψωμεν ἐν βλέμμα ἐπὶ τοῦ σκοτεινοῦ τούτου μέλλοντος. Ἐπὶ
 τοῦ παρόντος ἡ σειρά τῆς διηγήσεώς μας, δείξασα ἡμῖν τὴν
 ἀτομικότητα φθάσασαν σχεδὸν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἐξέλιξ τῆς
 νικήσασαν τὸν λαὸν εἰς ὅλας τὰς ἐπόψεις τοῦ βίου, μᾶς προσ-
 καλεῖ εἰς θέαμα πολὺ πλέον θαυμαστόν· μᾶς παρασταίνει ἄν-
 θρωπον τολμήσαντα εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν τῶν μεγαλητέρων
 τοῦ ἐγώ θριάμβων, γὰρ θέσει εἰς ὀμφιόδοξίαν τὸ ἀλάνθαστον
 αὐτοῦ· ἄνθρωπον ὅστις πρόδρομος καὶ προφήτης τῆς ἐποχῆς
 μας, ἔκτοτε διίσχυρίσθη τὸ ἀλάνθαστον τοῦ λαοῦ. Ἰδομεν πρὸ
 ὀλίγου τὸν Λούθηρον διαβρῆγνύοντα ἐπίσης τοὺς δεσμοὺς τῆς
 ἐποχῆς του, ὑψοῦντα ἐπίσης τὸ μέτωπον κατὰ τῆς τυραννίας
 ἰδέας τινός. Ἐὰν ὅμως ἀπὸ τὰ ἐμπόδια πρέπει γὰρ κρίνωμεν
 περὶ τῆς ἰσχύος τῆς ὑπερνίκουσης αὐτὰ χειρὸς, ὁ Βῆκας
 μᾶς φαίνεται πολὺ ἀξιώτερος θαυμασμοῦ.. Ὁ Λούθηρος ἦλθεν
 εἰς καιρὸν καθ' ὃν ὁ ἐχθρὸς τὸν ὁποῖον ἔμελλε γὰρ πολεμήσει

ἡ ἰδέα τὴν ἐποίαν ἐμελλε νὰ ἐκθρονίσῃ, ἦτον ἤδη γεγηράκυτ' ἄλλοις ἀντήγησεν ἡ φωνὴ τοῦ Δουθέρου, ὅλοι οἱ ἀτομικότητες τὰς ἐποίας προσεχάλει ὑπὸ τὴν σημαίαν του ἔτρεξαν περὶ αὐτόν· ἡ ἐπανάστασις ἦτον ἤδη ὠριμὸς. Ἐξ ἐναντίας ὁ Βίκος διεφιλονείκησε τὰ πρωτεῖα τοῦ ἐγὼ καθ' ἣν ἐποχὴν τοῦτο ἀπέλαυεν ὅλην τὴν εὐρωστίαν τῆς νεανικῆς του ἡλικίας· ὁ ἀνὴρ οὗτος συνέγραψε πρὸ τοῦ Μοντεσκιῶ καὶ τοῦ Βολταίρου· ὅλην τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἐκατονταετηρίδος, ὅλοι οἱ ἐγκυκλοπαιδισταὶ διῆλθον ἐπὶ τοῦ τάφου του. Ποτὲ πρόδρομος τινὸς ἀληθείας δὲν προέτρεξε μᾶλλον αὐτῆς παρ' ὁ Βίκος· ὅτε οὗτος ἐκήρυξε τὸν λόγον του εἰς τὸν κόσμον, κἀνεὶς δὲν τὸν ἐπίστευσεν· εἰς τὴν φωνὴν αὐτοῦ κἀνεὶς δὲν ἐκινήθη· καθότι ἔσον καὶ ἂν παρετήρουν οἱ ἄνθρωποι ὀπισθὲν του, δὲν ἔβλεπον τὸν στρατὸν τοῦ ὁποίου αὐτὸς ἐλέγετο ὁ πρόδρομος. Καὶ ὅμως, ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς ἀπιστίας, ἡ πίστις αὐτοῦ ἔμεινεν ἀκλόνητος· χωρὶς νὰ τὸν νεκρώσῃ ἢ ἀδιαφορίαν τοῦ κόσμου, ἀπῆλθεν ἐντεῦθεν μὲ τὴν αὐτὴν ἰδέαν μὲ τὴν ἐποίαν ἦλθεν, ἀποχαιρετῶν μακρόθεν τὴν ἐποχὴν τῆς ὁποίας ἦτο σύγχρονος μὲ τὴν ἐλπίδα, καὶ προσκαλῶν αὐτὴν νὰ ταχύνη τὰ βήματά της, σπεύδουσα νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν προφητειῶν του.

Ἡ ἐποχὴ αὕτη ἔφθασε τέλος, καὶ τὸ ἔδαφος τοῦ κόσμου τρέμει ὑπὸ τὰ βήματα αὐτῆς. Βεβαίως ὅχι ὅλα ὅσα ὁ Βίκος ἔλεγεν, εὐρέθησαν ἀληθῆ· ὅσα ὅμως ἐπεκυρώθησαν ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ κατετέθησαν ὡς ἀνέκκλητος ἀπόφασις εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς ἀνθρωπότητος, εἶναι ἱκανὰ, ὥστε νὰ σκιρτήσουν ἀπὸ αἰγαλλίαισιν εἰς τὸν τάφον τὰ ὀστά τοῦ Βίκου.

Ποῖαι δὲ εἶναι αἱ ἀλήθειαι αὗται βασιανισθεῖσαι διὰ τοῦ χωνευτηρίου τοῦ αἰῶνός μας; ποῖα ὑπῆρξεν ἡ ὁδὸς δι' ἧς ὁ δυνατὸς οὗτος νοῦς ἀνατραφεῖς ἐν μελέτῃ καὶ ἐρημίᾳ ἔφθασεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν αὐτῶν;

Ἐπειδὴ ὁ δισταγμὸς τοῦ Καρτεσίου εἶναι τὸ προκύλλαιον τῆς φιλοσοφίας του, ἔπεται ὅτι ἂν ἅπαξ τις παραδεχθῇ τὸ ἐγὼ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὡς μοναδικὴν πηγὴν τῆς ἀν-

ὀρωπίνης βεβαιότητος, σπρώχνεται ὡς ἀπὸ ἀκάθαρτον ζύσμιον, τὴν δύναμιν τῆς λογικῆς, εἰς τ' ἀποτελέσματα εἰς τὰ ὅποια ἐφθασεν ἡ φιλοσοφία τοῦ 17 αἰῶνος. Ἐντεῦθεν δὲ ἔλασεν ὅτι ἂν ὁ Βίβλος ἤθελεν ἀκολουθεῖσαι τὴν τετριμμένην ἐξὸν τὴν ὁποῖαν διέδασκεν ὅσοι περὶ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐπεχείρουν τὴν ἔρευναν τῆς ἀληθείας, τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἤθελε μείνει σκοτεινὸν μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν ὀπαδῶν τοῦ Καρτεσίου· ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ἦτο ἡ δύναμις τοῦ νοῦς του, δὲν ἤθελε θυγηθῆναι ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν προχρῆν τὴν ὁποῖαν ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ἐφαίνετο καταδικασμένη αἰωνίως νὰ διατρέγῃ. Καθὼς ὅμως ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Βίβλος εὐρέθη ἔμπροσθεν τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Καρτεσίου, ἀνθεῖξεν εἰς τὴν γοητείαν ἐκεῖνην εἰς τὴν ὅλοι μέχρι τοῦδε ὑπήκουον· ὁ Βίβλος ἀπεποιήθη νὰ τείνη πρὸς αὐτὸν τὴν χεῖρα διὰ νὰ συρῆται πρὸς αὐτοῦ εἰς τὸν στρόβιλον τοῦ αἰῶνος, καὶ οὕτως ἀπεθανάτισε τὸ ὄνομά του. Τὸ πρῶτον σύγγραμμα δὲ οὗ ἐνεφανίζετο εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον, ὁ λόγος *de nostri temporis studiorum ratione* ἦτο πρὸς ἄλλους κατὰ τοῦ Καρτεσίου· ὁ λόγος αὐτοῦ περὶ μεθόδου ἐκρημνίζετο ἐκ θεμελίων. Τὸ ἐγὼ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μὲ ἱερὸν ἄλλο χεῖρα συνέτριψε τοὺς ἱεροὺς πίνακας τῆς ἱστορίας, τὸ ὁποῖον ἐκλήρυττεν ὡς κόπον περιττὸν τὴν μελέτην τῶν παρὰ τῶν προγόνων μας πρὸχθέντων ἢ λεχθέντων, ἐνῶντο ἐγὼ χωρὶς κόπον οὐδένα, καταδουρίζον μόνον τὸ βλέμμα εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ βάθη, ἡδύνατο νὰ ἐξαγάγῃ ἐντεῦθεν τὴν ἀλήθειαν γυμνὴν καὶ ἀπηλλαγμένην τοῦ βερβόρου τὸν ὁποῖον τὸ ἀκάθαρτον βεῦμα τῆς ἱστορίας σύρει ἀείποτε μεθ' ἑαυτοῦ, τὸ ὑπερῶρον τοῦτο ἐγὼ προσεκαλεῖτο νὰ δώσῃ λόγον, ἀπεδεικνύετο ἔνοχος μεγαλαυχίας καὶ ἀμαθείας διὰ τῆς διατριβῆς τοῦ φιλοσόφου τῆς Νααπόλεως.

Ἐὰν ὅμως τὸ ἐγὼ εἶναι ἀρ' ἑαυτοῦ μόνου ἀνίστατον νὰ διασχίσῃ τὸ παραπέτασμα τῆς ἀληθείας, πρὸς εἰς τὴν ἐπίγειον ἐξορίαν μας θέλωμεν ζητήσαι τὴν θυγατέρα ταύτην τοῦ Θεοῦ· Ἐνταῦθα δὲ ἡ ἐκ τῶν παλαιῶν παραδόσεων τοῦ λαοῦ ἕως

ἡμῶς ἀντιγροῦσα ἤχῳ, καὶ πρὸ πάντων ἢ βαθεῖα τοῦ ἀνθρώπου γνῶσις ἢ ἀποκαλύπτουν αἱ γλῶσσαι, αἱ τέσσερὶν παρὰ τοῦ Καρτεσίου περιφρονούμεναι, ἐξέπληττον τὸν Βίβλον· ὁ Θαυμασμός αὐτοῦ ἐφανεροῦτο δι' ἑτέρας διατριβῆς ἐπιγραφομένης περὶ τῆς ἀρχαίας τῶν Ἰταλῶν σοφίας (de antiqua Italorum sapientia) ἐν ἣ ἐξηκολούθει ἡ ἀντιγροῦσις τοῦ Καρτεσίου, καὶ ἀπεδείκνυτο ὅτι ὁ γινώσκων τὰς γλῶσσας καὶ μάλιστα τὴν Λατινικὴν, ἐγίνωσκε περισσότερα ἄρ' ἔσα ἢ ὑπερέτριά τοῦ Κικέρωνος, ὡς ἀστυεόμενος ἔλεγεν ὁ Καρτέσιος· καὶ ὅτι αἱ παραδόσεις τοῦ πλῆθους, οἱ εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Καρτεσίου ὡς προλήψεις στηλιτευόμεναι, στηρίζονται εἰς τὴν ἀλήθειαν ἄλλως δὲ δὲν ἠδύναντο νὰ γεννηθοῦν καὶ νὰ διατηρηθοῦν ἐπὶ αἰῶνας ἀπὸ λαοὺς ὀλοκλήρους (†).

Ἡ σοφία δὲ αὕτη τεθαμμένη εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου κόσμου προσεκάλει τὸν Βίβλον νὰ εἰσδύσῃ ἔτι μᾶλλον εἰς τὰς παραδόσεις τῶν ἀρχαίων λαῶν· πρὸ πάντων δὲ εἰλικυε τὴν ἀγάπην καὶ τὸν Θαυμασμόν αὐτοῦ ὁ πολιτισμὸς τῆς Ῥώμης, ὁ μέγας εὖτος ποταμὸς ἐν ᾧ συρρέουν ἔλα τὰ ρεύματα τῶν ἀρχαιοτέρων πολιτισμῶν, ἐν ᾧ ὡσπερ ἐν νέῳ Ἰερδάνῃ ἤρχετο ἡ ἀνθρωπότης νὰ λάβῃ τὸ βάπτισμα τῆς Οὐρησκείας τοῦ Χριστοῦ. Ἡ δὲ ἱστορία τῆς Ῥώμης ἐγέννα ὑψηλὴν ἰδέαν εἰς τὸν νοῦν τοῦ Βίβλου, τὴν ἰδέαν τῆς ἐνότητος τῆς ἱστορίας. Ἡ ἱστορία ἤτις μέχρι τοῦδε ὑπετίθετο ὑπακούουσα εἰς τοὺς τυφλοὺς νόμους τῆς τύχης ἢ τῆς ἀνάγκης, ἀπεκαλύπτετο ἐν ἀστραπῇ φωτὸς διοικουμένη ἀπὸ τοὺς ἀδιατρέπτους νόμους τῆς θείας προνοίας· τὸ ἀνθρώπινον γένος διακρούμενον κατὰ λαοὺς, ὧν ἕκαστος ἐκθέσει τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ ἱστορίαν, ὑπήκουεν ἀναγκασίως

(†) Scienza nuova, lib. I. Degolla XVI. Μέχρι τοῦδε ὁ Βίβλος εἶχε προχωρήσει πέραν τοῦ Μοντεσκιῶ ἰσχυριζομένου ὡσαύτως ἔτι οἱ λαοὶ εἰς τοὺς θεσμοὺς αὐτῶν εἶν ὁδηγοῦνται ἀπὸ μόνην τὴν φαντασίαν των.

εἰς τοὺς νόμους τούτους· ἡ ἱστορία ἐπομένως συνεταυτίζεται μετὰ τὴν ἀλήθειαν· τὸ ἀνθρώπινον γένος τὸ ποιοῦν τὴν ἱστορίαν ἐγένετο οὕτω τὸ ἀλάνθαστον τῆς ἀληθείας κριτήριον (1)· καὶ οἱ λαοὶ οἱ συναποτελοῦντες αὐτὸ, ἀπέκτων τὸ ἀνέκκλητον τοῦτο κῆρος ἕκαστος ὡς πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἱστορίαν.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ παράδοσις, ἡ αὐθεντία, ἣν ὁ Καρτέσιος εἶχε εἶψει κατὰ γῆς, ἐγειρομένη ἀπὸ τὸν Βίχον ἐσήκονε πάλιν τὸ μέτωπον πρὸς τὸν οὐρανόν· τοιοῦτοτρόπως ὁ Βίχος παραλλήλως εἰς τὴν ὑψηλὴν στήλην τῆς φιλοσοφίας, ἣτος τῆς ἐπιστήμης τοῦ ἐγὼ, ὕψονεν ἑτέραν ὑψηλὴν στήλην, τὴν φιλολογίαν κατὰ τὴν νεωτέραν τῆς λέξεως σημασίαν, ἣται τὴν ἐπιστήμην τοῦ λαοῦ, τὴν νέαν ἐπιστήμην (Scienza nuova) (2).

Νέα ἦτο τῶντι ἡ ἐπιστήμη αὕτη ἐν ἔτει 1725 ὅποτε ἐγένετο ἡ πρώτη αὐτῆς ἔκδοσις. Ὁ Βίχος αὐτὸς δὲν ἠδύνατο νὰ καθέξῃ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ σύνθεσιν, νὰ μετρήτῃ τὰς μακρινὰς αὐτῆς συνεπείας, νὰ ἐξαγάγῃ τὰ πρακτικὰ αὐτῆς ἀποτελέσματα· διὰ τοῦτο κατέβαινεν ἄγνωστος εἰς τὸν τάρον καὶ μετὰ αὐτὸν ἡ παρ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθεῖσα ἀλήθεια. Τὸ δὲ ἐγὼ, λησιμονῆσαν τὸν ἄγνωστον τοῦτον ἀνταγωνιστήν, ἐξηκολούθει τὴν θριαμβευτικὴν του πορείαν, καὶ ἔφθανεν εἰς τὸ ὕψος ἐφ' οὗ πρὸ ὀλίγου τὸ ἀπηντήσαμεν, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ μὲν ἐγκυκλοπαιδεία εἰς τὸν διανοητικὸν κόσμον, ὁ δὲ φρειδερϊκος καὶ ἡ Αἰκατερίνη εἰς τὸν πραγματικὸν, ἀντιπροσωπεύουσι τὴν ἀκμὴν.

Ἡ ἀτομικότης ὁμως εἶχε φθάσει εἰσέτι τὰς στήλας τοῦ Ἡρακλέους; ἡ ἰδανικὴ τελειότης, ἣν ἐφαντάζετο, εἶχε πραγματοποιηθῆ ἀκόμη εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον; Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὄχι. Ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἐγὼ δὲν εἶχε συν-

(1) Scienza nuova, αὐτ. Deguila XIII.

(2) Αὐτ. Deguila X.

ταυτοῦ μετὰ τὴν κοινωνικὴν ἐξουσίαν. ὁ φιλόσοφος ἐκεῖνος βασιλεὺς, ὃν ἡ ἀτομικότης ἐπεκαλεῖτο ἀπὸ τὸν κειρὸν τοῦ Πλάτωνος, δὲν εἶχεν ἀκόμη γεννηθῆ· ὁ Φρειδερίκος τῆς Πρωσίας, ἡ Λίκατερὶνη τῆς Ῥωσίας, ὁ Ἰωσήφ τῆς Αὐστρίας δὲν ἦσαν εἰμὴ ἀτελεῖς εἰκάνες τοῦ προσδοκωμένου τούτου Μεσσίας, δὲν ἦσαν εἰμὴ πρόδρομοι αὐτοῦ. Καίτοι εὐπειθεῖς τοῦ ἐγὼ μαθηταί, δὲν ἐπεχείρουν μετὰ τὴν περ' αὐτοῦ ἀπαιτούμενην τόλμην καὶ ταχύτητα νὰ κόψουν δλωπιδίῳ τὸν μίτον τῆς παραδόσεως εἰς τὴν διοίκησιν τῆς κοινωνίας, νὰ ἀναπλάσσουν αὐτὴν ἐκ θεμελίων ἐπὶ τῶν νέων βάσεων τῆς φιλοσοφίας· ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ φιλοσοφικὸν ἐγὼ ἤρθάνετο ἤδη εἰς τὴν καρδίαν τοῦ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ λάβῃ αὐτὸ τὸ ἴδιον τὰς ἡνίας τῆς κοινωνίας, ν' ἀναβῆ ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ νὰ τελέσῃ τοὺς γάμους τῆς ἐπιστήμης μετὰ τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν.

Ἐνῶ ὅμως τοιοῦτοτρόπως ἠτοιμάζετο ἀφ' ἑνὸς ἡ ἀτομικότης νὰ συμπληρώσῃ τὸν θρίαμβον αὐτῆς, νὰ θέσῃ τὸν τελευταῖον τοῦ εὐσδομήματός της λίθον, ἀφ' ἑτέρου τὰ πλήθη τὰ ὅποια διὰ τόσους αἰῶνας ὑπέφερον χωρὶς γογγισμῶν τὰ σκληρὰ πειράματα τῆς ἐπιστήμης, ἤρχιζον νὰ αἰσθάνωνται τὰς πληγὰς τῶν νέων ζωῆ, πρόδρομος νέας ἐποχῆς, διήρχετο τὰς φλέβας αὐτῶν.

Καθὼς δὲ εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ ἀτομικότης ἐφθασε ταχύτερον τὴν ἀκμὴν της, διέτρεξε πρότερον τὸ παρὰ τῆς Θείας Προνοίας προσδιορισθῆν στάδιον, φυσικῶς τῷ λόγῳ εἰς τὴν Γαλλίαν πρότερον ἢ ἄλλου ἔπρεπε νὰ ἐξέλθῃ ὁ λαὸς ἀπὸ τὸν πολυχρόνιον αὐτοῦ λήθαργον.

Ἄμα δὲ ὁ λαὸς ἤρε τὴν κεφαλὴν του, ἀμέσως τὸ ἀλάνθαστον αὐτοῦ βλέμμα ἀνεκάλυψεν ἀρχὴν τὴν ὅποιαν ὁ Βίβλος καίτοι συνέπειαν τῆς θεωρίας του παρέτρεξεν ἢ τοῦλάχιστον δὲν ἔλαβε τὴν τόλμην ν' ἀποφανθῆ. — Ὁ λαὸς ἐκήρυξε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κυριαρχίαν.

Ἀπὸ τὸ σύστημα τοῦ Βίβλου, οἷον πρὸ ἐλπίου ἐξετέθη, ἕως τῆς ἀρχῆς τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ δὲν

ὑπῆρχεν εἰμὴ βραχὺ διάστημα. Ἡ τελευταία ἀλήθεια εἰς τὴν ἐποίαν ὑψώθη ὁ νοῦς τοῦ Ἰταλοῦ φιλοσόφου ἦτον ἡ ἐξῆς· τὸ ἄνθρωπινον γένος εἶναι τὸ ἀνώτατον κριτήριον τῆς ἀληθείας, ἕκαστος δὲ λαὸς εἶναι κριτήριον τῆς ἀληθείας ὡς πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ ἱστορίαν. Ἀπὸ αὐτὴν δὲ ὀρμώμενοι διὰ ν' ἀνακαλύψωμεν περὶ κεῖται ἡ κοινωνικὴ κυριαρχία, δὲν ἔχομεν ἀνάγκην πολλῆς σχέσεως διὰ νὰ πεισθῶμεν ὅτι ὁ ἔχων τὴν συνείδησιν τῶν νόμων καθ' οὓς δύναται ἡ κοινωνία νὰ προσδεύη, τουτέστιν ὁ λαὸς μόνος, πρέπει νὰ ἐξάγῃ ἀπὸ τὰ ἴδια αὐτοῦ σπλάγχνα τὰς θεσμοθεσίας του. Ἡ δὲ κυριαρχία τοῦ θεοῦ δικαίου (*droit divin*) καὶ ἡ κυριαρχία τοῦ λόγου, τὰς ὁποίας συγγραφεῖς τινες ἠθέλησαν ν' ἀντιτάξουν εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ, εἶναι, καλῶς ἐννοούμεναι, ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα· καθότι εἰναι, ὡς εἴπομεν, φωνὴ λαοῦ εἶναι φωνὴ Θεοῦ, ὁ ἐλέω Λαοῦ ἡγεμονεύων ἡγεμονεύει ἐλέω Θεοῦ· εἰναι δὲ ὁ λαὸς εἶναι ἀλάνθαστος, ἡ κυριαρχία αὐτοῦ δὲν εἶναι κυριαρχία τοῦ πλήθους, τῆς κτηνώδους βίας, ὡς σοφισταί τινες διίσχυρίσθησαν, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ ὀρθοῦ λόγου.

Ἵπὲρ τῆς ἀρχῆς λοιπὸν ταύτης τὴν ἐποίαν ὁ λαὸς εἶχεν ἀνακαλύψει, ἐκινήθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν τὰ πλήθη περὶ τὸ τέλος τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος· καὶ ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτῆς ἐζήτησαν ἀπὸ τὸ ἐπὶ ὀρόνου καθήμενον ἐγὼ τὴν ἀπόδοσιν τῆς παρ' αὐτοῦ σφετερισθείσης ἐξουσίας. Μίαν ἡμέραν ἡ φωνὴ αὐτῶν ἀντήχησεν ἕως εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν ἀνακτόρων τοῦ Λουδοβίκου ἐφ' οὗτος δὲ ἠρώτα τοὺς περὶ αὐτόν· τί εἶναι ἡ στάσις αὕτη; — Βασιλεῦ, ἀπεκρίνετό τις ἐξ αὐτῶν, ἐπανάστασις!

Φθάσαντες εἰς τὴν σπουδαίαν ταύτην ἐποχὴν τῶν 1789, ἐνῶ οἱ λαοὶ ἐγείρονται ἀπὸ τὸν πολυχρόνιον ὕπνον, ἃς σταματήσωμεν ὀλίγον μελετῶντες αὐτήν· ἂν δὲ κατὰ τὴν μελέτην ταύτην ἐκφράσωμεν γνώμην ἀντίθετον εἰς πολλὰς κυριαρχίας

ευούσας γνώμας, ἃς παρηγορηθῶμεν μὲ τὸν στοχασμὸν ὅτι περὶ γεγονότος τόσοῦ προσφάτου εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων, αἱ ἀποφάσεις δὲν δύνανται νὰ ᾔηται ἀκόμη ἀνέκκλητοι, καὶ ὅτι ἐπομένως εἶναι εἰσέτι ἀνοικτὴ ἡ περὶ αὐτοῦ συζήτησις.

Ὁ Λουδοβίκος ις', ὁπότε ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις ἐξεβράγη εἰς τοὺς πόδας τοῦ θρόνου του, ἦτο, καθὼς ὅλοι οἱ σύγχρονοὶ του βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης, διπρόσωπος, ὡς ἕτερος Θεὸς Ἰάγος. Ὁ Λουδοβίκος ἦτον ἐν ταυτῷ ὁ διάδοχος τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου καὶ τοῦ Λουδοβίκου ιδ' ἦτον ἐνταυτῷ ὁ Χριστιανικότατος Βασιλεὺς (*le Roi Très-chrétien*) καὶ ὁ φιλόσοφος Βασιλεὺς ἦτον ἐνταυτῷ ὁ λαὸς καὶ τὸ ἐγώ. Ὅταν οἱ βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης ἐστράφησαν κατὰ τοῦ λαοῦ ἐλέω τοῦ ὁποίου ἐβασίλευον, καὶ ἀναλαμβάνοντες τὴν στολὴν τῆς ἀτομικότητος ἐξερίζωσαν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν πᾶσαν θεσμοθεσίαν πηγάζουσαν ἀπὸ τὸ στοιχεῖον τοῦ λαοῦ, μετέβαλον ἀνεπαισθήτως ἀφ' ἑαυτῶν τὸν τίτλον δυνάμει τοῦ ὁποίου ἐκράτουν τὸ σκῆπτρον· ἀντὶ νὰ ᾔηται ἀντιπρόσωποι τῆς παραδόσεως, τοῦ λαοῦ, ἐγένοντο ἀντιπρόσωποι τῆς ἀτομικότητος, τοῦ ἐγώ. Καθὼς ὁμῶς ἀνωτέρω παρετηρήσαμεν, ἡ μεταβολὴ αὕτη δὲν ἔλαβε χώραν διὰ μιᾶς· καὶ τοῦτο μάλιστα ἐτάραττε τὴν χολὴν τῶν φιλοσόφων. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἕκαστος νέος βασιλεὺς ἀφήρει ἐν μέρει ἀπὸ τὸν θρόνον του τὰ παράσημα τῆς παραδόσεως, θέτων ἀντ' αὐτῶν τὰ τῆς ἀτομικότητος. Ὁ Λουδοβίκος ις' ἐπομένως εὔρεν ἐπὶ τοῦ θρόνου του ἀκόμη τὰ δύο ἀντίθετα ταῦτα στοιχεῖα, καὶ καθήμενος ἐπ' αὐτοῦ ἐγένετο ἀντιπρόσωπος ἀμφοτέρων. Ἀντὶ δὲ νὰ ἐναγκαλισθῇ ἐν ἑξ αὐτῶν καὶ οὕτω νὰ ἔχη ἐν τοῦλάχιστον τῶν δύο φιλικῶς πρὸς αὐτὸν διακείμενον, ἔμεινεν ἀμφιρρέπης μεταξὺ των, καὶ ἀπέκτησεν ἀμφοτέρων τὴν ἔχθραν. Ὅθεν, ἐνῷ ὁ λαὸς ἀφ' ἐνὸς ἐκλόνιζε τὸν θρόνον ἐφοῦ ἔβλεπε καθήμενον τὸν ἑγγονον τοῦ Λουδοβίκου ιδ', ἡ ἀτομικότης ἀφ' ἑτέρου ἠνόνητο μετ' αὐτοῦ κατὰ τοῦ βασιλέως εἰς τοῦ ὁποίου τὰς φλέδας ἔρρεεν τὸ αἷμα τοῦ ἀ-

γίου Λουδοβίκου. Τοιουτοτρόπως ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας εὐρέθη μόνος ἔμπροσθεν τῶν δύο ἰδεῶν, τῶν δύο δυνάμεων τῆς ἐποχῆς του· καὶ τὸ ἀντίθετον τοῦ κατ' αὐτοῦ ἐρεθίζοντος τὴν ὀργὴν τῆς μιᾶς, ἐρεῖλκυσε κατ' αὐτοῦ τὴν ὀργὴν τῆς ἄλλης.

Ὁ Λουδοβίκος ἔρχεται ἐπὶ τοῦ θρόνου του δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν ἔρημν τῆς τρικυμίας. Τοῦτο μᾶς ἐξηγεῖ διατὴ τῆ γαλλικῆ ἐπαναστάσις ἐγένετο διὰ μιᾶς, χωρὶς νὰ χυθῆ ἐξ ἀρχῆς βάνις αἵματος τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀτομικότητος συμμαχισάντων, τὸ πᾶν ἐν ἀκαρεῖ ἐγένετο.

Γενομένης δὲ τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ πάλῃ ἤρχισεν ἐκ νέου· τότε ἐτέθη τὸ ζήτημα ὑπὲρ τίνος αὐτῆ ἐπραγματοποιήθη; Τὸ ἐγὼ τάχα ἔπρεπε διὰ μιᾶς νὰ ὀπισθοδρομήσῃ, νὰ παρχωρήσῃ ἀμαχητὶ εἰς τὸν ἀντίπαλόν του τὸ στάδιον; ἢ ὁ λαὸς, ἐγεροεὶς στιγμιαίως, ἔπρεπε νὰ ὑπεβάλλῃ ἐκ νέου τὸν αὐχένα εἰς τὸν ζυγὸν τῆς ἀτομικότητος;

Ἡ ἐποχὴ τοῦ λαοῦ δὲν ἦτον εἴτετι ὄριμος ἢ ἀτομικότης, τὸ ἐγὼ, ὑπερνίκησεν. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ Συνέλευσις ἐκήρυξεν ἐαυτὴν συντακτικὴν (constituante), ἐξέσχισε τὴν πληρεξουσιότητα τοῦ λαοῦ· διέρρηξε πάντα σύνδεσμον μὲ τὴν παράδοσιν, μὲ τὸ παρελθόν. Ἡ Γαλλία ἴστατο πλέον ἐνώπιόν τῆς ὡσὰν ἀγραφος πίναξ, ὡσὰν τὸ ἀγαλμα τοῦ Κενδιλλάκου, περιμένουσα ἀπὸ μόνῃς τὴν ἐπιστήμην τὸν νέον διοργανισμὸν τῆς. Ἡ Συντακτικὴ παρέσχεν εἰς τὸν κόσμον τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο θέαμα τὸ ὁποῖον παρέσχεν ὁ Καρτέσιος διὰ τοῦ γενικοῦ αὐτοῦ δισταγμοῦ. Ἡ γαλλικὴ βουλή, ὡς καὶ ὁ Καρτέσιος, ἐξήλειψε τὴν ἱστορίαν, καὶ ἐξήγαγεν ἀποκλειστικῶς ἐξ ἐαυτῆς τοὺς θεσμοὺς τῆς νέας κοινωνίας. Ἡ κυριαρχία τοῦ λαοῦ ἀντεκατέστη ὅλως διόλου διὰ τῆς τοῦ ἐγὼ κυριαρχίας.

Τώρα λοιπὸν ὅτε ἦλθε πλέον τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὅτε ἡ ἐπιστήμη ἐδραξε τὴν ποθουμένην ἐξουσίαν, τί βραδύνει ὁ Μεσσίας τῆς ἀτομικότητος νὰ ἐμφανισθῆ εἰς τὰ ἔθνη, νὰ δώσῃ εἰς αὐτὰ τὸ διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ αἵματος βάπτισμα, νὰ ἐπι-

θέση εἰς τὸ μέτωπόν των τὴν πεπυρωμένην σφραγίδα τῆς δεσποτείας του ;

Ἰδοὺ ἔρχεται, τῆς νίκης προπερευμένης ὡσπερ ὁ Χριστός, ἐπανέρχεται ἀπὸ τῆν Αἴγυπτον ὑπῆγε νὰ ἐμπνευσθῆ ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν Πυραμίδων. Διότις ἐφθασεν, ὅσοι εἰς τὴν συντακτικὴν καὶ τὴν νομοθετικὴν συνέλευσιν ἐκαθίσταν τὸ γαλλικὸν ἔδαφος ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ παρελθόντος, καὶ ἤρπαιξαν τὰ θεμέλια τοῦ νέου οἰκοδομήματος, σπεύδουν τὰ καταθέσουν εἰς χεῖράς του τὴν ἐξουσίαν των ἀνεγνώρισαν εἰς αὐτὸν τὴν ἐντάρκωσίν των, τὸν Μετρίαν των, καὶ διὰ τοῦτο φωνάζουν εἰς τὰ πλήθη ὁ ἀπίστωμας ἐρχόμενος, ἰσχυρότερος ἡμῶν ἐστίν, οὐ οὐκ ἐσμεν ἱκανοὶ τὰ ὑποδήματα βαστάσαι· αὐτοὺς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ ἔρχεται, ἔρχεται ὁ Ναπολέων ὁ Βοναπάρτης.

Καθὼς ὁ Χριστός ἦλθε νὰ ἐκπληρώσῃ ὅσα αἱ γραφαὶ ἐπροφήτευσον, οὕτως ἔσαι ἰδέαι συνελήφθησαν ὑπὸ τοῦ ἐγὼ καθ' ὃν χρόνον ἀπειρον διάστημα ἐχώριζεν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, ἐνεδύθησαν διὰ τῆς παντοδυναμίας χεῖρός του Ναπολέοντος σάρκα καὶ ὄσπῃ, καὶ ἐξήχθησαν εἰς τὸ φῶς τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Ὁ Ναπολέων εἰς ὀλίγων χρόνων διάστημα συνεκφυλαίωσεν ἔσα ἡ ἀτομικότης διὰ πολλῶν αἰώνων παρήγαγεν εἰς τὴν θρησκείαν, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν νομοθεσίαν, τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, τὴν φιλολογίαν, τὴν διοίκησιν, τὴν διπλωματίαν ὅθεν ἐξετάζοντες καθ' ἕκαστον τῶν κλάδων τούτων τὰ ἔργα τοῦ Ναπολέοντος, θέλομεν ἰδοῦν τὴν ἐπαναλήψιν τῶν ἤδη κατὰ τὸ παρὸν κεφάλαιον ἐκτεθέντων.

Καὶ τινόντι, ἂν ὁ Ναπολέων δὲν ἔκαμεν αὐτὸς ἑαυτὸν κεφαλὴν καὶ ἀρχηγὸν τῆς θρησκείας; καθὼς οἱ διαμαρτυρούμενοι τῆς Γερμανίας ἤγαγόντες, καθὼς ὁ Ἑρρίκος II' καὶ ὁ Πάππος ὁ μέγας, ἐκατόνησεν ὁμοίως τοιοῦτοτρόπως διὰ τῶν μετὰ τῆς Ῥώμης συνθηκῶν (Concordats) τὰς σχέσεις τῆς κοσμικῆς πρὸς τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν, ὥστε ἡ τελευταία αὐτῆ

εγκατήνησεν εὐπειθῆς ἐκείνης δουλῆ, παθητικὸν ὄργανον δι
 εὖ ἢ διείκησις εἰσεχώρει ἐκεῖ ὅπου δὲν ἔφθανον εἰ ὄνυχες
 τοῦ ποινικοῦ νόμου καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀστυνομίας (1)
 τέλος δὲ ὅπου ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ καθολικισμοῦ, ὁ πτω-
 χὸς Ἰάπας, ἐξαντλήσας τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν εὐπειθειαν,
 ἔδειξεν ὑπαρῆς ὑέλτησιν ἰδίαν καὶ ἀνεξάρτητον ἀπὸ ἐκείνην τοῦ
 Ναπολέοντος, οὗτος ἀφαίρεσας τὴν προσωπίδα συνέτριψε μὲ
 τὴν σιδηρὰν χεῖρα τὸν κατ' εἰκόνα μόνον ἀρχιερέα, καὶ ἔκο-
 ψεν οὕτω τὸ τελευταῖον ἀσθενὲς νῆμα δι' οὗ συνεδέετο ἀκέρμη
 μὲ τὴν παράδοσιν. — Ἄφ' ἑτέρου δὲ, ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς αὐ-
 τοκρατορικῆς πορφύρας, ἢ φιλοσοφία ἢ ἀναιρούσα πᾶσαν ἔμ-
 φυτον εἰς τὸν ἄνθρωπον ἰδέαν, ἢ φιλοσοφία τοῦ Κ ο ν δ ι λ λ ἄ
 κ ο υ, ἀνεπτύσσατο ἀπὸ τὸν Ἰ ρ α σ ὀ, ἀπὸ δὲ τὸν Κ α θ α ν ἰ ς
 ἔφερετο εἰς τὰς ἐσχάτας αὐτῆς συνεπείας. — Τὰ ἔγνη δὲ τῆς
 φιλοσοφίας ταύτης τοῦ ὕλισμοῦ ἠγαλούθει ἢ νομοθεσία τοῦ
 Ναπολέοντος ἢ τέχνη τοῦ αὐτοσχεδιάζειν Κώδηκας, τοῦ π ο ι
 ε ἶ ν τὸ δίκαιον ἀντὶ τοῦ ἐξορύττειν τοῦτο ἀπὸ τὰ σπλάγγνα
 τοῦ λαοῦ, δὲν ἔφθασε ποτὲ εἰς μεγαλητέραν ἐντέλειαν. Μόλις
 ἢ νικηφόρος τῆς Γαλλίας σημαία ἐκυμάτιζεν ἐπὶ ξένης γῆς,
 ἀμέσως ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσῃ αὐτὴν ὁ Κώδης τοῦ Ναπο-
 λέοντος, ὡς ἂν τὰ φυτὰ ἐκεῖνα τὰ εἰς ὅποιονδήποτε ἔδαφος
 καὶ ὑφ' ὅποιονδήποτε κλίμα ἀδιαφόρως προσδεύοντα· οὐδεὶς
 δὲ ἐτόλμα νὰ ἐρευνήσῃ ἂν ὁ νέος κώδης εὕρισκετο εἰς ἄρ-
 μονίαν μὲ τὰ ἦθη τοῦ δι' αὐτοῦ διοικουμένου λαοῦ· καθότι, ἐάν
 τοιαύτη ἄρμονία δὲν ὑπῆρχεν, ὁ λαὸς ἐχρεώσεται νὰ συμμορ-
 φωθῇ μὲ τὸν Κώδηκα, ἢ μαλακῇ ὕλη ἐχρεώσεται νὰ συμμορ-
 φωθῇ μὲ τὸν γάλλικον τύπον ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχε γυθῆ
 ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα. — Ὡσαύτως δὲ εἰς τὴν πολιτικὴν οἰ-

(1) Ὅρα εἰς τὸν *Capre figure l'Europe pendant le Consulat*, T.
 V, σ. 93, τὴν ἐγκύκλιον τοῦ Ἰπουργοῦ τῆς Ἀστυνομίας *Fouché* πρὸς
 τὸν Γαλλικὸν κήρον.

κονομίαν, τὸ γιγαντιαῖον σχέδιον τοῦ ἠπειρωτικοῦ συ-
στήματος (système continental), περιφράσσον τὸν κό-
σμον ὀλόκληρον, ἦτον ὁ κολορὸν τῶν οἰκονομικῶν ἐκείνων
συστημάτων ὅσα διὰ τεχνητῶν καὶ βεβιασμένων μέσων νομί-
ζονται ἰκανὰ νὰ δημιουργοῦν ὁποιοῦνδήποτε κλάδον τοῦ
δημοσίου πλούτου, νὰ γεννοῦν κατὰ θέλησιν τὴν βιομηχα-
νίαν ἢ τὴν γεωργίαν ἢ τὴν ἐμπορίαν.

Περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον, ὁ ποιητὴς Ducis μιμούμενος εἰς
τὰ μικρὰ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ αὐτοῦ ἐνήργει εἰς τὰ μεγάλα,
παρεμύρθηκε τὸν Σακσπῆρον (Shakspeare) κατὰ τὰς ἰδέας
τοῦ τότε ἐπικρατοῦντος κλασικισμοῦ, καὶ ἀπεκδύων αὐ-
τὸν εἰς ὅτι ἠδύνατο ν' ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην τὸ περι-
φρονοῦμενον στοιχεῖον τοῦ λαοῦ, ἠγωνίζετο νὰ πνίξῃ τὸν ὠ-
κεανὸν τοῦτον εἰς τὰ στενὰ σύνορα τῆς κατὰ τὸπον καὶ
χρόνον ἐνότητος ἢ δὲ κυρία Στάελ ἥτις πρώτη ἐτέλμα νὰ
προσβάλλῃ τὴν πτωχὴν ταύτην φιλολογίαν καὶ νὰ προσκαλέσῃ
διὰ τοῦ περὶ Γερμανίας πονήματός της τοὺς ποιη-
τὰς καὶ τοὺς φιλοσόφους ν' ἀντλοῦν εἰς ἄλλην πηγὴν τὰς
ἐμπνεύσεις των, ἐξωστρακίζετο τῆς Γαλλίας ἀπὸ τῆν αὐτο-
κρατορικὴν ἀστυνομίαν, ἄγρυπνον φύλακα τοῦ φιλολογικοῦ
τοῦ Boileau κώδικος καὶ τῆς ἑλικῆς φιλοσοφίας.

Ὁ δεσποτισμὸς ὅμως οὗτος ἦτο μικρὸν πρᾶγμα συγ-
κρινόμενος μὲ τὸν ὁποῖον τὸ ἐγὼ - Ναπολέων ἐνήρ-
γησεν εἰς τὸν κόσμον διὰ τῆς διοικήσεώς του καὶ τῆς
ἐνόπλου διπλωματικῆς του. Ἐπὶ Ναπολέοντος ἔφθασεν εἰς
τὴν ἐντέλειαν τὸ διοικητικὸν σύστημα δι' οὗ μὲ περισσότερον
παρ' ὁ Λουδοβῆκος ἰδ' δικαίωμα, ἠδύνατο οὗτος νὰ εἴπῃ *l'état*
c'est moi· δι' οὗ ἔλαι αἱ δημοτικαὶ ἐλευθερίαι ἐδημεύοντο,
ἔλαι αἱ ἐξουσίαι συνεκεντροῦντο· δι' οὗ ἡ Γαλλία ὀλόκληρος
ἐκινεῖτο μὲ τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ ταχύτητα μὲ τὴν ὁποίαν
ἐβάδιζον οἱ λεγεῶνες αὐτοῦ εἰς τὰ πεδία τοῦ Ἄρεως. Ἐπὶ
Ναπολέοντος, οἱ λαοὶ χωρὶς καὶ νὰ ἐρωτηθῇ ἢ γνώμη των,
χωρὶς σέβας οὐδὲν πρὸς τὴν θρησκείαν, τὴν γλῶσσαν, τὸν

πολιτισμόν, τὴν ἱστορίαν αὐτῶν, ἑκατοντάκις διεμελίσθησαν, συνεχωνεύθησαν, διηρέθησαν κατὰ τὰς ἐρέξεις τῆς ναπολεον-
τείου διπλωματίας· ἔθεν τὰ ἔρια τῶν ἐπικρατειῶν ἐσάλευσον
ὡς τὰ κύματα τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ οἱ λαοὶ οὕτως ἀνιλεῶς βε-
βατανισμένοι καὶ ἠκροτηρισμένοι ἐμοιράζοντο, ὡς ποίμνια,
μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν, τῶν γαμέρων, τῶν ὑπηρετῶν τοῦ ἐ-
στεμμένου στρατιώτου.

Καθὼς ἔλα τὰ μέταλλα συνέτρεξαν νὰ μορρώσουν τὴν
εἰκόνα εἰς τὸ παρά τοῦ Δαυιδ ἐξηγηθὲν ὄνειρον, ὅλαι αἱ
ἰδέαι, ὅλαι αἱ δυνάμεις ἔσας τὸ ἐγὼ εἰς αἰῶνων πολλῶν
ἀνέπτυξε, συνεσωρεύθησαν, συνεχωνεύθησαν εἰς τὸν κολοσσὸν
τὸν Ναπολέοντα. — Βέβαια εἰς τὴν ἐπίσημον ταύτην στιγμήν
τὸ ἐγὼ ἐπίστευσεν εἰς τὴν αἰωνιότητα τῆς παντοδυναμίας
αὐτοῦ. — Ἄλλ' ἤρχιζεν ἤδη ἀποσχιζόμενος λίθος ἐξ
ἔρους ἄνευ χειρῶν, ὁ μέλλων νὰ πατάξῃ τὴν
εἰκόνα ἐπὶ τοὺς πόδας τοὺς σιδηροῦς καὶ ὀ-
στρακίνοους· ὁ μέλλων νὰ λεπτύνῃ εἰς ἅπαξ τὸ
ἔστρακον, τὸν σίδηρον, τὸν χαλκὸν, τὸν ἄρ-
γυρον, τὸν χρυσόν, ὡς ἂν κονιορτὸν ἀπὸ ἄ-
λωνος θερινῆς· ὁ λίθος ὁ μέλλων νὰ γίνῃ ὄρος μέγα
πληρῶσον πᾶσαν τὴν γῆν (1).

Ε Π Ο Χ Η Τ Ρ Ι Τ Η .

Ὁ Λαὸς καὶ ἡ Ἀτομικότης.

Ἐὰν ὁ λαὸς ἐκατέρθωσεν νὰ διαβρῆξῃ τὰ δεσμὰ τοῦ Ναπολέ-
οντος, ἔὰν ὁ λαὸς ἐξεσφενδόνισεν τὸν ἀπειρον τοῦτον κολοσσὸν
πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ ἐπὶ τὸν βράχον τῆς ἀγίας Ἑλένης, πρέ-
πει νὰ εἰπῶμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον δύναμις ἰκανή

(1) Δαυιδ Β', 34.